

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА РАХУНОК ЗБІЛЬШЕННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ПРИКЛАДІ ОТГ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шаповал Г. М., канд. екон. наук, Чех Н. О., канд. екон. наук, Говоруха К. В., магістр, Харківський національний університет міського господарства імені О.М.Бекетова

Виокремлення фінансів ОТГ як важливої сфери фінансової системи України в складі місцевих фінансів, які, відповідно, є структуроутворюючим елементом публічних фінансів разом із державними, є доцільним і науково обґрунтованим, оскільки для них характерні відмінності у фінансових відносинах, що виникають між ОТГ й іншими суб'єктами фінансової системи, особливості руху грошових потоків, а також наявність організаційно-правової складової функціонування. За допомогою фінансів ОТГ здійснюється вплив на соціально-економічний розвиток певної територіальної одиниці та забезпечується добробут членів цієї громади. Однак, на даному етапі розвитку формування та розвитку ОТГ зіштовхуються з проблемою недостатнього фінансування, що потребує вирішення та пошуку шляхів залучення додаткового фінансування, одним з яких може бути збільшення податкових надходжень.

Для кращого розуміння потреб фінансового забезпечення громад та можливостей зростання їх фінансової спроможності розглянемо діяльність громад та їх фінансові потреби на прикладі громад Харківської області. Так, протягом 2016–2019 рр. в області було створено 24 ОТГ, що складало майже 41 % від запланованого згідно з Перспективним планом формування територій громад. Усі об'єднані територіальні громади, що створювалися на Харківщині, були високоспроможними. Цим вони відрізнялися від ОТГ в інших областях. Зокрема, 100 % ОТГ Харківської області мають чисельність понад 5 тис. осіб, чисельність 46 % ОТГ – понад 10 тис. жителів, що, за оцінкою експертів, є основним показником спроможності та сталого розвитку. В об'єднаних громадах області проживає майже 400 тис. осіб (не враховуючи м. Харкова, який також визнано ОТГ).

Під час створення ОТГ Харківською обласною радою за поданням Харківської облдержадміністрації за фактом об'єднання в рамках чинного на той момент законодавства вносилися зміни до Перспективного плану формування територій громад Харківської області з подальшим затвердженням Урядом. Відповідно, у 10 сформованих добровільно ОТГ змінювалися конфігурації, але чинник спроможності залишався незмінним. Значна робота зі збереження спроможності була проведена фахівцями Харківського Центру розвитку місцевого самоврядування, які протягом усього періоду консультували та доводили людям необхідність створення більш спроможних громад, що згодом дало змогу Урядові не піднімати питання про необхідність їх об'єднання між собою, як в інших областях. Хоча невелика кількість створених у перші роки реформи громад спричинила критику з боку профільного

міністерства, можна відмітити правильність стратегії формування громад на основі зростання чисельності жителів, що дозволило забезпечити зростання фінансової спроможності громад.

Правильність підходів при формуванні ОТГ підтверджує і аналіз показників фінансової діяльності ОТГ Харківщини за 2019 р.. Зокрема, три ОТГ області – Нововодолазька, Великобурлуцька та Лозівська – були повністю збалансовані, мали нульовий рівень дотації; ще три ОТГ мали реверс до Державного бюджету: Коломацька – 0,8 %, Роганська – 5,1 %, Наталинська – 18 %; сім ОТГ отримували базову дотацію до 10 % від обсягу власних надходжень, дві ОТГ отримували базову дотацію до 13 % від обсягу власних надходжень, одна ОТГ (Оскільська) мала найбільшу (19,6 %) базову дотацію в області. Такі показники можна вважати досить хорошими, так як найвищий рівень базової дотації серед ОТГ інших областей України становив 63,5 %. Також треба відмітити, що сім ОТГ Харківщини мали доходи загального фонду понад 5 тис. грн на одного жителя, а середнє значення по ОТГ України становило 4737,7 грн.

Саме висока та середня фінансова спроможність дозволила громадам Харківщини забезпечувати планомірний розвиток своїх територій: будувати школи, дитячі садки, створювати центри надання адміністративних послуг, упроваджувати мережі вуличного освітлення, вкладати кошти в заходи з енергоефективності для забезпечення подальшої економії бюджетних коштів. Важливо, що всіма ОТГ за підтримки Центру розвитку місцевого самоврядування області протягом 2018–2019 рр. були розроблені стратегії розвитку громад до 2027 р., підготовлені інвестиційні паспорти. Зараз триває системна робота щодо пошуку точок зростання, вивчення міжнародного досвіду, що покращує можливість комплексно та обґрунтовано підходити до питань розвитку територій.

Відповідно до моніторингу Міністерства розвитку громад та територій України Харківська область із 2017 р. посідала 13 та 14 місця з-поміж 24 областей України за загальним рейтингом з урахуванням семи показників. Проте за чинником спроможності та покриття Перспективним планом території область упевнено тримала перше місце.

Зауважимо, що згідно із Перспективним планом до м. Харкова жодна місцева рада не приєднується. Одна із ОТГ області (Коломацька), сформована в межах сучасного Коломацького району, об'єднала всі сільські ради цього району. Золочівська ОТГ покрила Золочівський район на 99 % (залишилася одна сільська рада із 14 місцевих рад району, яка добровільно не об'єдналася). Лозівська міська ОТГ Лозівського району формувалась у 2018 р. шляхом приєднання 18 із 22 місцевих рад Лозівського району до міста обласного значення Лозової без проведення виборів міського голови та депутатів від сільських територій. Вона нараховує близько 80 тис. осіб і є однією з найбільших в Україні ОТГ.

Проте станом на початок 2020 р. залишалось ще 11 районів, де не створено жодної ОТГ. Слід зауважити, що в усіх цих районах відповідно до затвердженого Перспективного плану було заплановано створення ОТГ у

форматі «один район – одна громада», що і спричинило зволікання зі створенням ОТГ у зв'язку з неврегульованістю законодавства та відсутністю змін до Конституції упродовж цього часу. На різних етапах перебувало понад 20 ініціатив щодо створення потенційних ОТГ, а також щодо об'єднання або приєднання до наявних (17 ініціатив стосувалися об'єднання, 5 – приєднання до ОТГ, які вже існують, 4 – приєднання до міст обласного значення). Більшість із цих ініціатив з'явилися в 2019 р. Їх започаткували активні жителі, представники громадських організацій, які в координації з Харківським центром розвитку місцевого самоврядування (наприкінці 2019 р. він був ліквідований, як і подібні центри в усіх інших областях) долучилися до створення ОТГ та вже почали вимагати дій від місцевої влади.

Таким чином, формування ОТГ у Харківській області відбувалося за принципами збереження спроможності територій та можливостей для подальшого збалансованого розвитку суміжних територій, що в майбутньому надає переваги для сталого розвитку регіону в цілому. Відповідно до доручення Міністерства розвитку громад та територій України у січні 2020 р. Харківська ОДА спільно з народними депутатами та експертами провели додаткові обговорення конфігурацій Перспективного плану в розрізі всіх районів, де були спірні питання щодо формування потенційних ОТГ. Під час доопрацювання проєкт оновленого Перспективного плану було сформовано на 56 ОТГ: у деяких районах зроблено укрупнення, в інших – зменшення за фактом проведеного об'єднання [2].

Аналіз кращих практик розвитку територіальних громад на території України показує, що громади Харківської області також займають передові позиції з точки зору спроможності до самофінансування за рахунок податкових надходжень. Одним з таких прикладів є Мереф'янська ОТГ. Так, структура дохідної частини бюджету Мереф'янської ОТГ із врахуванням субвенцій з державного бюджету сформована у переважній своїй частині із власних надходжень, що вказує на суттєву фінансову самостійність громади. Якщо ж проаналізувати структуру власної фінансової бази при формуванні бюджету громади, не можна не відмітити того факту, що після 2016 р. вона суттєво зросла: доходи (без урахування трансфертів) склали понад 65 млн. грн., що перевищило плановий показник на 2 млн. грн.

Показник податкових надходжень на душу населення Мереф'янської ОТГ дещо нижчий від такого ж показника в середньому по Харківській області (станом на 2018 р.) – 2 649,9 грн. та 5 995,6 грн. відповідно. Проте спостерігається позитивна динаміка наповнення бюджету: темп росту доходів (без врахування офіційних трансфертів) склав 15,7% (у 2018 р. порівняно з 2017 р.). Крім того, спостерігається стійка тенденція до збільшення надходжень з ПДФО та єдиного податку, що свідчить про активізацію розвитку бізнесу [4].

Таким чином, створені ОТГ Харківщини відповідно до рейтингу Мінрегіону, укладеного спільно з експертами, вже декілька років поспіль демонструють гарні фінансові показники, які пов'язані не так із першим серед областей збільшенням бюджетів у зв'язку з отриманням ПДФО на місцевому рівні, як із покращенням показників діяльності за рахунок ефективного

господарювання та активного залучення жителів до управління територіями, що із самого початку на Харківщині закладалося як основа успішної діяльності ОТГ. Саме це може слугувати позитивним прикладом для інших потенційних ОТГ і стимулювати до добровільного завершення процесів об'єднання з метою широкого залучення жителів до управління територіями.

Список використаних джерел:

1. Ределицький Ю.О., Галамай Р.Я. Податкова достатність бюджетів територіальних громад в умовах децентралізації: інтегральне оцінювання / Ю.О. Ределицький, Р.Я. Галамай // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Випуск 6-2. – С.105-114.
2. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2020. – 153 с.
3. Сухарська Л.В. Організація фінансового забезпечення розвитку територіальних громад: дис. канд. екон. наук., К. – 2019. – 235с.
4. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики / за ред. Слобожана О.В. – К. – 2019. – 141с.
5. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

***Штик Ю. В.,** канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій, **Дорошук Р. І.,** ЗВО, Національний авіаційний університет*

В умовах мінливого середовища перед підприємствами багатьох країн світу постала проблема фінансово-економічної безпеки. Зростання інформатизації та поява нових проблем, з якими стикаються безліч підприємств і країн, можуть кардинально змінити передумови забезпечення фінансово-економічної безпеки. Всі можливі загрози і ризики, пов'язані з динамікою внутрішнього і зовнішнього середовища, негативно впливають на ефективність виробництва, платоспроможність, прибутковість фінансову стійкість та раціональне використання ресурсів. Перед кожним підприємством і країною в цілому, стоїть завдання забезпечення стабільного функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності.

Розв'язанням даної проблеми займаються багато вчених, а саме: А. Олейніков, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, В. Мунтіян, В. Гусев, В. Демін, Б. Кузін, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, М. Бендіков, В. Шликов, В. Ярочкін, А. Шаваєв Є. Жариков, І. Швець, Д. Рисіна, Л. Лапицька, О. Єгорова [1].

Фінансово-економічна безпека розглядається як такий стан використання ресурсів, який забезпечує захищеність його економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах на основі використання фінансового потенціалу [4]. У цьому визначенні слід особливо зазначити три